

KRYTERIA WYBORU

Uznanie zabytku za Pomnik Historii jest szczególną formą nobilitacji. Do tego trudnego i niezwykłego uprzywilejowania można zgłaszać zabytek nieruchomy o znaczeniu ponadregionalnym, o dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mający znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego, utrwalony w świadomości społecznej i stanowiący źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Ponadto muszą to być zabytki, które:

- zachowały pierwotną kompozycję przestrzenną lub uległy nieznacznym przekształceniom,
- są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,
- są należycie wyeksponowane w przestrzeni miejskiej lub krajobrazie i zachowały pierwotne relacje z otoczeniem,
- są dziełami wybitnych twórców, np.: architektów, planistów, architektów krajobrazu, ogrodników,
- są dobrze zachowane lub w stanie pozwalającym na ich rewitalizację,
- są przedmiotem troski konserwatorskiej

Pomnikami Historii mogą być:

Krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, które:

- tworzą zespół zabudowy o jednorodnym stylowo i artystycznie charakterze (zmiany i przekształcenia nie wpływają w sposób istotny na kompozycję i dyspozycję zespołu),
- zachowały pierwotne funkcje użytkowe,
- stanowią świadectwo ciągłości tradycji;

Dzieła architektury i budownictwa lub zespoły tych dzieł o wspólnych cechach stylowych, użytkowych lub konstrukcyjnych, które:

- prezentują wybitne walory architektoniczne,
- stanowią przykład nowatorskich bądź unikatowych rozwiązań budowlanych i inżynierskich,
- są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,
- zawierają wybitny artystycznie wystrój i elementy wyposażenia związane historycznie z obiektem;

Dzieła budownictwa obronnego, które:

- reprezentują wybitne przykłady „architektury militaris” i inżynierii wojskowej o zdefiniowanym systemie obronnym,
- wiążą się z ważnymi wydarzeniami w dziejach Polski,
- prezentują wybitne walory kompozycyjne, przestrzenne i krajobrazowe;

Obiekty dziedzictwa przemysłowego, inżynierii lądowej i wodnej, które:

- reprezentują tradycyjne lub unikalne dziedziny przemysłu zakorzenione w kulturze przemysłowej ziem polskich,
- stanowią zespoły zabudowy przemysłowej i robotniczej o czytelnym układzie urbanistycznym,
- posiadają zachowane dawne urządzenia produkcyjne (linie technologiczne, maszyny) pozwalające na odtworzenie tradycyjnych sposobów wytwarzania,
- stanowią dzieła inżynierskie z zachowanymi urządzeniami technicznymi w historycznym układzie przestrzennym i krajobrazowym;

Parki i ogrody, które:

- są założeniami o wybitnych walorach kompozycyjnych, krajobrazowych i przyrodniczych,
- tworzą wraz z zabudową rezydencjonalną i gospodarczą oraz małą architekturą założenia architektoniczno-parkowe o wybitnych walorach kompozycyjnych, architektonicznych i artystycznych,
- posiadają urozmaiconą szatę roślinną, w tym wartościowy drzewostan o charakterze pomnikowym (pomniki przyrody),
- zachowały historyczny lub możliwy do odtworzenia układ kompozycyjny i szatę roślinną;

Cmentarze, które:

- zachowały historyczny układ przestrzenny,
- zawierają dzieła sztuki sepulkralnej o dużych wartościach artystycznych lub będące przejawem miejscowej tradycji kamieniarskiej,
- kryją prochy wybitnych Polaków,

- są świadectwem ważnych wydarzeń historycznych,
- posiadają wartościowy drzewostan;

Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji, które:

- stanowią materialne świadectwo przenikania kultur, religii i postaw patriotycznych,
- są związane z ideami, symbolami, wierzeniami lub żywymi tradycjami artystycznymi,
- wiążą się z ważnymi wydarzeniami historycznymi lub działalnością wybitnych postaci historycznych i instytucji,
- zachowały historyczny układ przestrzenny (nawiązujący do wydarzeń, które te miejsca upamiętniają);

Zabytki archeologiczne takie jak pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej, które:

- stanowią trwały ślad egzystencji lub działalności człowieka,
- zawierają czytelne nawarstwienia kulturowe,
- zawierają wartościowe wytwory kultury materialnej.

Minister Kultury występuje do Prezydenta RP o uznanie zabytku za Pomnik Historii, jeżeli zgłaszany zabytek spełnia wskazane kryteria. W przypadku zabytków architektury – obiekty o jednorodnych cechach i wartościach, reprezentujące wspólny krąg kulturowy, mogą być grupowane w zespoły.